

Sallai János címzetes főiskolai tanár Ph.D (történelemtudomány),
MTA Rendészettudományi Bizottság tagja

Államhatárok a Kárpát-medencében¹

Hosszú ideje köztudott, hogy az államhatároknak Európa történetében kiemelkedő jelentőségük van. Különösen igaz ez a Kárpát-medencében, ahol a XX. században többször alapvetően módosultak az államhatárok, amelynek komoly következményeit ma is érezzük, és hatásai a Schengeni térségben hosszú ideig jelen lesz.

A trianoni békediktátum előtti Magyarország határai döntően a Kárpátok karéján húzódtak, azaz természetes jellegű volt, míg a dualista berendezkedettségéből adódóan nyugati határai a osztrák állammal volt közös határ. A magyar államhatárok megjelölés történetében, a dualizmus idején végbement határkijelölés fontos állomása az 1888-as magyar-román, és az ezt követő 1897-es magyar-bukovinai határszerződés. Friedrich Ratzel: Politikai Földrajz c. munkájában kiemelt szerepet tulajdonít a magyar-román határszerződésnek. Véleménye szerint: „A tudományosan megállapított határ természete az 1888. Április 16-án Ausztria-Magyarország és Románia között ratifikált szerződésben fejeződik ki.” Ezt követően megvalósult a határjelek büntetőjogi védelme. Magyarország határainak legnagyobb kiterjedését az 1918-as bukaresti békeszerződést követően érte el, amely azonban az ismert történelmi események felgyorsulása következtében tisztavirág életűvé sikeredett, és Trianon elsodort.

Magyarország történetében a 20. század egyik legnagyobb, (ha nem a legnagyobb) tragédiája, a trianoni békeszerződés (1920. június 4.) döntően megváltoztatta az ország

---

¹ A „Kárpát-medencei Fiatal Politológusok Konferenciája - 50 éves az Európai Unió - Többszintű kormányzás az Európai Unióban” című konferencián elhangzott előadás írott változata (Szeged, 2007. november 30. - december 1.)

határait. Ennek következtében elvesztette területének 2/3 részét és az új határok kijelölését követően a szomszédos országokban jelentős számú magyarság rekedt. A határkijelölést rögzítő határszerződésekben a határjelek leírása mellett a határ jellege is szerepel. E szerint a szárazföldi határt „fix” határként, a vízi határt „mozgó” határként definiálták. A mozgó határ vonalát a folyók esetében a hajózhatóság döntötte el, amely alapján a hajózhatók esetében a sodor vonal, a nemhajózható folyók esetében a folyó közepe jelentette (és azóta is jelenti) az államhatárt. A mozgó határ hatásaként az ország határszakaszai a folyók sodrásirányától (továbbá építő és romboló hatásától) függően változnak, azaz nem állandóak, ebből következően hazánk területe is kismértékben ugyan, de folyamatosan változik.

A trianoni határok kitűzése után Magyarországot ellenséges hatalmak vették körbe, ez a határok katonai szerepét felértékelte. Ezt bizonyítja Somogyi E. katonaföldrajzi munkájában is, ahol a határ fogalmát, jellemzőit általánosságban és az adott hadszíntéren konkrétan is végigköveti. E szerint „a határ alatt azon természetes vagy mesterséges vonalat értjük, amely egyik államot a másiktól elválasztja”. Somogyi E. a határ értelmezését a következő elemek figyelembevételével hajtotta végre: vízszintes tagoltság, függőleges tagoltság, közlekedési viszonyok, segélyforrások, éghajlati és egészségügyi viszonyok, valamint a népesség. Továbbá véleménye szerint a határ jellege lehet kihajló, behajló, vagy egyenes.

A kitűzött új határok soha nem tapasztalt nehézségek elé állították a magyar állam vezetőit és a magyarságot. Az a tény, hogy az új határoknak (a korábbival ellentétben) jelentős része mesterséges jellegűvé vált és a határ túloldalán a határvonallal párhuzamosan magyar nemzetiségű területsáv keletkezett, egy sor államigazgatási, kapcsolattartási problémát vetett fel. Az így kialakult helyzet során rokoni, közigazgatási, gazdasági, infrastrukturális, és még sorolhatók, hogy milyen kapcsolatok szakadtak szét. Az újonnan kitűzött határ mentén a Vámörség látta el a határőrizetet (és a kishatárforgalom ellenőrzését). A távolsági forgalom ellenőrzését az Állami Rendőrségbe beolvasztott Határrendőrség kapitányságai végezték. A kialakult helyzetre az akkori politikai vezetés a kishatárforgalom intézményének létrehozását látta megoldásként, mellyel biztosította a határmenti magyar települések közti érintkezés fenntartását. Ezért minden szomszédos országgal tárgyalást kezdeményezett a témában és ezek eredményeként az 1920-as évek második felében a tárgyalások megállapodással zárultak. Ezt követően létrejöttek kishatárforgalmi egyezmények, melyek hatása ma is jelen van, és az Európai Unióban tovább él.

A '30-as évek végére kialakult helyzet egyértelműen vezetett a I². és II³. bécsi döntésekhez, és Kárpátalja, valamint Délvidék visszafoglalásához, új határkijelölésekhez. Így Magyarország területe ideiglenesen furcsa alakot öltött magára, majd a II. világháború után a párizsi békeszerződés visszaállította az 1938-as határokat, valamint elcsatolt 3 falu Csehszlovákiához.

A kortörténeti fejlődés a határ fogalmának pontosabb meghatározására is hatást gyakorolt. A 20. század első felében az a meghatározó, hogy „*Határ az a képzelt v. jelzett vonal, mely valamely területet körülfog, vagy az a területsáv, amely két állam közigazgatási területét elválasztja egymástól,*”⁴ csak tág értelemben bizonyulhatott valóságnak, hisz Magyarország tekintetében ez időben minden szomszédos országgal már pontosan kitűzött határ létezett.

A későbbi időszakban a határőrizeti szolgálati utasításokban egyértelműen rögzítették az államhatár fogalmát és a megjelölés formáit. „*Államhatárnak nevezzük azt a vonalat, amely az államok között a földön, vízen, valamint függőleges irányban a légtérben és a föld mélyében haladva meghatározza az állam területét*”⁵ A meghatározásból jól kitűnik, hogy az államhatár már nemcsak a föld felszínén határkövekkel kitűzött vonal, hanem az időközben fontossá vált légtérben és a föld mélyében is pontosan behatárolt.

Az államhatárok történetében a '90-es évek döntő fordulatokat hoztak. A korábbi 5 szomszédos ország helyett 7 szomszédunk lett, a trianoni 4 szomszédos ország közül kettő alkotó elemeire hullott.

Az államhatár fogalmát az 1997-ben elfogadott (és mára érvénytelenné vált) határőrizetről és a Határőrségről szóló törvény így rögzíti: „*A Magyar Köztársaság államhatára: A nemzetközi szerződésekben meghatározott azon képzeletbeli, függőleges síkok összefüggő sorozata, amelyek Magyarország területét a légtérben, a föld (víz) felszínén, valamint a föld (víz) mélyében a szomszédos államok területétől elválasztják.*” Az államhatár

---

² Az I. bécsi döntés értelmében Magyarország visszakapta az államhatárral párhuzamos döntően magyar lakta nemzetiségi területsávot, kivéve Nyitra várost. A határ kijelölésére szolgáló térképeken bejelölték a községhatárokat és a néprajzi határokat. A megállapító és határkitűző bizottság munkája során a következő gondolatok voltak az irányadók: „...a bécsi térképlap, a nemzetiségi elv és a községhatárok érintetlenül hagyásának elve alapján a határra való kiszállás szükségességét a legtöbb esetben lehetséges lesz elkerülni.” **Ez a trianoni határok korábbi kitűzési gyakorlatától teljesen eltérő új jelenség volt. Az új államhatárok vonala így követte a néprajzi határok vonalát, azaz a néprajzi határokat államhatári rangra emelte.**

³ A II. bécsi döntés következtében Magyarországhoz „visszatért” Észak-Erdély és Székelyföld. Ez 43 591 km² területet és 2 185 546 főt jelentett.

⁴ Révai Nagy lexikona IX. kötet 1913 578. p.

új felmérésével, felújításával és karbantartásával kapcsolatos földmérési feladatokat, a Belügyminisztérium, ma az IRM koordinációja mellett, a Földmérési és Távérzékelési Intézet, Államhatárügyi osztálya végzi. A munkák eredményét a szomszédos országok műszaki szakértőivel egyeztetett és megfelelő szinten jóváhagyott határokmányokban foglalja össze.

2004-ben hazánk tagja lett az Európai Uniónak, és várhatóan 2007. december 21-től a schenegi övezet teljes jogú tagjává is vált. Ennek eredményeként az államhatár korábbi törvényben rögzített fogalma mellett a Schengeni Végrehajtási Egyezmény követelményeinek megfelelően a **külső** és **belső határok** fogalmát ma már a hazai jog is rögzíti. A belső és külső határok alatt a Schengeni Végrehajtási Egyezmény, és a 2006-tól hatályos Schengeni Códex alapfogalmaival összhangban a következő kell érteni:

Belső határ:

A tagállamok közös szárazföldi határai, beleértve az álló vagy folyóvizeken áthaladó határokat is továbbá a tagállamok belső légi járatok indítására és fogadására szolgáló repülőterei, valamint a tagállamok tengeri, folyami és tavi kikötői, amelyek rendszeres kompjárat céljára szolgálnak.

Külső határ:

A tagállamok szárazföldi határai, beleértve az álló- vagy folyóvizeken áthaladó határokat, tengeri határai és repülőterei, folyami, tengeri és tavi kikötői, amennyiben ezek nem belső határok.

A fentiek következtében már a Magyar Köztársaság határait tehát két viszonylatra oszthatjuk fel belső és külső határokra. Ennek megfelelően **belső határrá vált az osztrák-magyar, szlovák-magyar** és a **szlovén-magyar határ**, illetve **külső határ** lett a **horvát-magyar**⁶, **szerb-magyar** és az **ukrán-magyar határ**. Sajátos a román-magyar⁷ határ jellege,

---

⁵ Határőrizeti utasítás, 1954 7. p.

⁶ Az Európai Bizottság döntése értelmében 2008. január 01-től a horvát állampolgárok továbbra is személyazonosító igazolványukkal léphetnek a Magyar Köztársaság területére, kiegészítve azt egy, a horvát szervek által kiadott formanyomtatvánnyal. Ez a lehetőség megmarad Szlovéniába és Olaszországba való utazásuk során is. A jelenleg alkalmazott gyakorlatnál ugyanis sérül az a schengeni követelmény, hogy minden átlépő külföldi úti okmányát bélyegezni kell a határon. Ezt hivatott orvosolni a kiadandó pótlap, melynek lebélyegzésével bizonyított a horvát állampolgár jogszerű be-, illetve kiléptetése.

⁷ Románia ugyan uniós ország de még nem a schengeni térség teljes jogú tagja. Erre legkorábban 2012-ben kerülhet sor. Ebből az következik, hogy a határforgalom-ellenőrzésnek fenn kell maradnia a magyar-román határszakaszon, azonban ez továbbra is eltér az ukrán vagy a szerb viszonylatú ellenőrzési normáktól. Itt a már közel egy éve működő, az osztrák, a szlovák és a szlovén viszonylatban már 2004. május 01-óta alkalmazott gyakorlathoz hasonló egymegállásos határellenőrzési rendszer továbbalkalmazásáról van szó. A magyar és a román határőr egyszerre vizsgálja meg az utazni kívánók úti okmányát, ezzel lerövidíti az ellenőrzés idejét, a szabad mozgás jogával rendelkező személyek átlépése gyorsan, várakozásmentesen

amely ma az EU belső határa, de Románia teljes jogú schengen tagságáig schengeni külső határ marad.

A kialakult belső határok mentén megszüntették a határforgalom-ellenőrzést és a határt bárhol átléphetjük, EU-ban érvényes tartózkodási engedély birtokában.

A külső határt csak a kijelölt helyen és időben a megadott feltételekkel⁸ lehet átlépni. Szerbi és Ukrajna EU-ban vízum kötelezett, azért állampolgárai csak vízummal léphetnek hazánk területére.

Mára az államhatárok jellege a Kárpát-medencében a következőként alakultak:

- Elválasztó
- Szűrő
- Összekötő

Az *elválasztó jelleg* főleg a *külső határok* mentén dominál, amelyet jól illusztrálnak a szigorúbb határőrizet, határvédelem és a belépési feltételek.

A *szűrő jelleg* minden viszonylatban jelen van, de inkább a vízum és egyéb okmányok miatt a külső határok mentén a dominánsabb.

Az *összekötő jelleg* legjobban a *belső határok* mentén érvényesül, ahol immár nap, mint nap megtapasztalhatjuk, hogy határellenőrzés nélkül bármikor átléphetjük a közös államhatárt és a korábbi határátkelőhelyeken nem találhatók a határőrök.

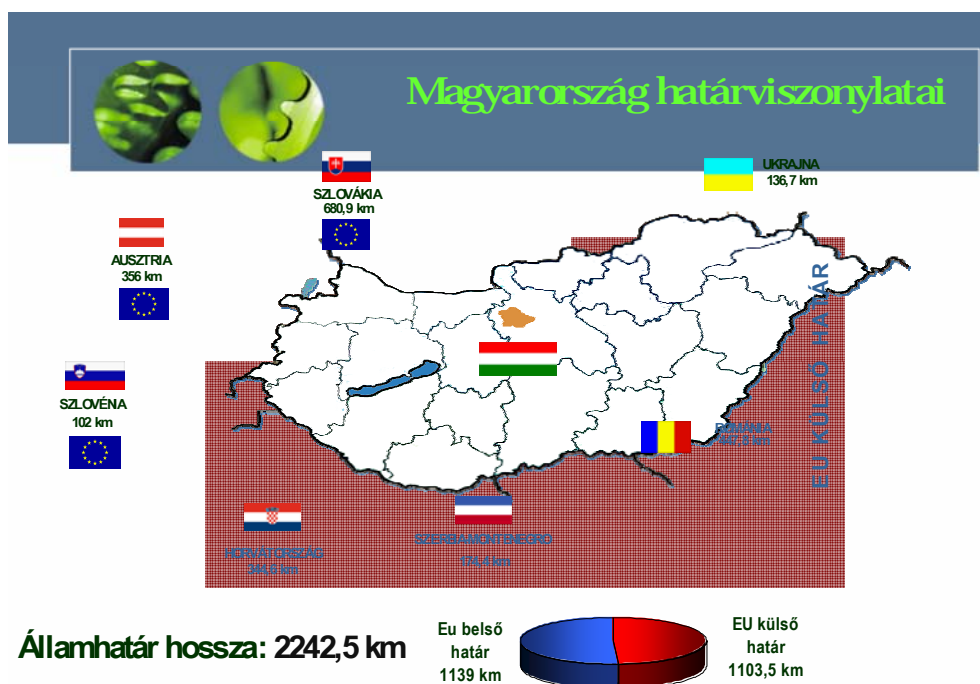
---

történik, míg a nem schengen tagországok állampolgárait az előírásoknak megfelelően alaposabb ellenőrzés után léptetjük át.

⁸ A külföldi a külső határon csak akkor léptethető be az unió területére, ha teljesíti az alábbi feltételeket:

1. a határ átlépésére jogosító érvényes úti okmánnyal vagy okmányokkal rendelkeznek;
2. érvényes vízummal rendelkeznek, amennyiben szükséges. Ha azonban a harmadik országbeli állampolgár rendelkezik valamely schengeni állam által kiadott tartózkodási engedéllyel, e tartózkodási engedélyt a schengeni vízummal egyenértékűnek kell tekinteni. Nem tekinthetők egyenértékűnek a tartózkodási engedély iránti első kérelem vagy menedékjog iránti kérelem elbírálásának időtartamára kiadott ideiglenes engedélyek;
3. igazolják a schengeni állam(ok)ban való tervezett tartózkodás célját és körülményeit, és megfelelő anyagi fedezettel rendelkeznek mind a tervezett tartózkodás időtartamára, mind pedig a származási országukba való visszatéréshez (vagy olyan harmadik országba történő átutazáshoz, ahová őket biztosan beengedik, mert például ezen ország által kiadott tartózkodási engedéllyel rendelkeznek), illetve képesek e fedezetet jogszerűen megszerezni;
4. nem állnak beutazási tilalmat elrendelő figyelmeztető jelzés hatálya alatt a Schengeni Információs Rendszerben (SIS);
5. nem jelentenek veszélyt a schengeni államok közrendjére, belső biztonságára, közegészségügyére vagy nemzetközi kapcsolataira. Ilyen veszély állhat fenn különösen akkor, ha az adott személyre vonatkozóan valamely nemzeti adatbázisban beléptetési tilalmat elrendelő figyelmeztető jelzést adtak ki.

Sallai János:
Államhatárok a Kárpát-medencében
(Mellékletek)

Az Európai Unió külső és belső határa

De iurisprudentia et iure publico